

Vanha vammaispalvelulaki – siirtymäaika 31.12.2027 saakka

Vanha asiakasprosessi – Palvelutarpeen arviointi

Vammaispalvelujen käsikirja
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL
Tallennettu 19.12.2024

Luet vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä.

Tämä laki on kumottu L:lla 14.4.2023/675, joka on voimassa 1.1.2025 alkaen.

Vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukainen sisältö on käytössä soveltuvin osin uuden vammaispalvelulain siirtymäajan loppuun 31.12.2027.

Vanha vammaispalvelulaki -osiossa kuvataan vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaisia palveluja sekä lain soveltamista käytännössä. Lisäksi on kuvattu vanhan vammaispalvelulain mukainen asiakasprosessi.

Teksti on vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä. THL:n tuottama sisältö on julkaistu alkuperäisessä muodossaan THL:n sähköisessä Vammaispalvelujen käsikirjassa.

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista \(Finlex\)](#)

Vanha asiakasprosessi – Palvelutarpeen arviointi

Miksi palvelutarpeen arviointi tehdään vammaispalveluissa?

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaispalvelujen asiakkaan palvelutarpeen arviointi tähtää sen selvittämiseen, millä toimenpiteillä, palveluilla ja muutoksilla nämä tavoitteet saadaan toteutumaan.

[Vammaispalvelulaki 1 § \(Finlex\)](#)

Sosiaalihuoltolaki on sosiaalihuollon yleislaki, kun taas vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki ovat erityislakeja, jotka täydentävät sosiaalihuoltolakia vammaisten henkilöiden osalta. Sosiaalihuoltolakia sovelletaan myös vammaispalveluprosessissa siltä osin kuin vammaispalvelulaissa ei säädetä sosiaalihuoltolaista poikkeavasti. Palvelutarpeen arviointia koskevat säännökset ovat sosiaalihuoltolaissa. Palvelutarpeen selvittämisen määräajoista on oma säännöksensä vammaispalvelulaissa.

Asiakkaan pitkäjänteinen selviytyminen oman elämänsä eri tilanteissa ja ympäristöissä on tärkeää. Ei riitä, että hän selviytyy yksittäisistä toiminnoista, vaan arjen sujumisen näkökulmasta olennaista on se, miten hän selviytyy näistä kokonaisuutena. Asiakkaan palvelutarpeita pitää pohtia siitä näkökulmasta, minkälaista tukea ja/tai palvelua asiakas tarvitsee, jotta hän pystyy osallistumaan yhdenvertaisesti yhteiskuntaan.

Palvelutarpeen arvioinnin sisältö

Palvelutarpeen arvioinnissa tunnistetaan erilaiset tilanteet ja ympäristöt, joissa asiakas tarvitsee apua tai tukea. Toisaalta on tunnistettava myös ne tilanteet ja ympäristöt, joissa hän selviytyy omin voimin. Palvelujen ja muiden tukitoimien on tuettava henkilön erilaisten roolien toteutumista siten, että toimintarajoitteet eivät estä näiden roolien toteutumista.

Asiakkaan oma näkemys on tärkeä. Hyvässä palvelutarpeen arvioinnissa yhdistyvät asiakkaan oma arvio avun- ja tuentarpeestaan, tarvittaessa asiakkaan läheisten näkemykset sekä yhden tai useamman ammattihenkilön eri keinoja käyttäen tekemät arviot.

Palvelutarpeen arviointi on aina yksilöllinen prosessi, jonka tulee sisältää ainakin seuraavat asiat:

- yhteenveto asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta
- sosiaalihuollon ammattihenkilön arvio asiakkuuden edellytyksistä
- asiakkaan mielipide ja näkemys palvelutarpeestaan, ellei palvelutarpeen arvioimiseen yhteistyössä asiakkaan kanssa ole ilmeistä estettä
- asiakkaan ja ammattihenkilön arvio omatyöntekijän tarpeesta

[Sosiaalihuoltolaki 37 § \(Finlex\)](#)

Vaikka palvelutarpeen arviointiin liittyy usein myös toimintakyvyn kuvaamista, arviointi kattaa huomattavasti laajemman kuvauksen henkilön elämästä. Arvioinnissa on siis tärkeää huomioida toimintakyvyn lisäksi yksilöllisten elämäntilanteiden merkitys ja vaikutus. Palvelutarpeen arvioinnin pohjalta tehdään asiakassuunnitelma.

Viranomaisella on velvollisuus selvittää asiakkaan tilanne

Viranomaisen on huolehdittava asiakkaan tilanteen riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä. Viranomaisen hankkii tarpeelliset tiedot ja kuulee asiakkaan kokemaa avuntarvetta ja dokumentoi, mitkä asiat on käyty läpi yhdessä asiakkaan kanssa.

Asiakkaan on myös tehtävä omaan tilanteeseensa liittyen yhteistyötä palvelutarpeen arvioinnissa, esimerkiksi toimittamalla tarvittavia tietoja ja asiakirjoja viranomaiselle.

[Hallintolaki 31 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuollon asiakaslaki 12 § \(Finlex\)](#)

Tietojen hankkiminen palvelutarpeen arvioinnin tueksi yksityisiltä yrityksiltä

Asiakkaan tilanteen selvittämisessä voidaan käyttää apuna yksityistä palveluntuottajaa tai ammatinharjoittajaa, mutta palvelutarpeen arviointia kokonaisuutena ei voi ulkoistaa, koska se on viranomaistehtävä. Viranomaisen tehtävänä on johtaa asian selvittämistä ja päättää asian vaatimasta selvityksestä ja sen riittävydestä. Viranomaisen ei voi siirtää prosessinjohtoa yksityiselle taholle, mutta viranomaisen ei tarvitse itse selvittää kaikkia päätöksen perustaksi tarvittavia seikkoja.

[Apulaisoikeuskansleri OKV/1639/1/2016 \(Finlex\)](#)

Kuka tekee palvelutarpeen arvioinnin?

Palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

[Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 3 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuoltolaki 36 § \(Finlex\)](#)

Kiireellisyys ja palvelutarpeen arvioinnin määräajat

Palvelutarpeen arviointi käynnistyy yhteydenotosta hyvinvointialueen sosiaaliviranomaiseen. Yhteydenoton voi tehdä asiakas, hänen läheisensä tai laillinen edustajansa tai muu henkilö tai viranomaisen. Yhteydenotto voi tulla myös esimerkiksi terveydenhuollosta asiakkaan kotiutuessa sairaalasta tai muulta viranomaiselta.

Kun vammaispalvelujen työntekijälle tulee tieto sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on arvioitava, onko asia kiireellinen. Jos on, avun tarve on arvioitava välittömästi, jotta kiireelliset palvelut saadaan asiakkaalle heti. Kiireellisestä tilanteesta on kyse erityisesti silloin, jos henkilö joutuu vaaraan ilman palvelua.

Vaikka asia ei olisi kiireellinen, palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheutonta viivytystä.

Palvelutarpeen yhteydessä työntekijän on selvitettävä, onko asiakas erityisen tuen tarpeessa. Palvelutarpeen arvioinnin erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle tekee sosiaalityöntekijä.

[Sosiaalihuoltolaki 36 § \(Finlex\)](#)

Asiakkaan osallisuuden toteutumisen näkökulmasta on tärkeää, että ensiarvioinnin tekee sosiaalihuollon ammattihenkilö, jolla on laaja ja ajantasainen palveluosaaminen.

Arviointi aloitettava viimeistään seitsemäntenä päivänä

Vammaispalvelulain mukaan palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun sosiaalipalveluista vastaavan hyvinvointialueen viranomaiseen on otettu yhteyttä palvelujen saamiseksi. Yhteydenoton voi tehdä vammaisen henkilö itse, hänen laillinen edustajansa tai omaisensa tai muu henkilö tai viranomaisen.

[Vammaispalvelulaki 3 a § \(Finlex\)](#)

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

[Sosiaalihuoltolaki 36 § \(Finlex\)](#)

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia koskevat päätökset on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun vammaisen henkilö tai hänen edustajansa on esittänyt palvelua tai tukitoimintaa koskevan hakemuksen. Aika voi poikkeuksellisesti olla pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä sitä vaatii.

[Vammaispalvelulaki 3 a § \(Finlex\)](#)

Sosiaalihuoltolain mukaan päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireille tulosta.

[Sosiaalihuoltolaki 45 § \(Finlex\)](#)

Asiakkaan asema ja oikeudet palvelutarpeen arvioinnissa

Osallisuus on YK:n vammaissopimuksen keskeinen periaate. Asiakkaan osallisuuden varmistaminen palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä on olennainen osa YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoa. Osallisuus on myös keskeinen sosiaalialan eettinen periaate ja tavoite.

[Sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattieettiset ohjeet \(Talentia\)](#)

Palvelutarpeen arvioinnissa parhaita asiantuntijoita ovat asiakas ja hänen läheisensä. Arviointi on tehtävä yhteistyössä heidän kanssaan. Jotta asiakkaan oikeudet palvelutarpeen arvioinnissa toteutuu, on huomioitava seuraavat asiat:

- Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää.
- Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.
- Asiakkaan äidinkieli ja kulttuuritausta on huomioitava.
- Palvelutarpeen arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa.
- Asiakkaalle on selvitettävä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Asiakkaalle on kerrottava myös muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.
- Selvitys oikeuksista ja velvollisuuksista on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Tarvittaessa on käytettävä puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointikeinoja tai tulkkausta.

[Sosiaalihuollon asiakaslaki 4 , 5 ja 8 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuoltolaki 36 § \(Finlex\)](#)

Asiakkaan ei tarvitse osata määritellä minkälaisia palveluja hän tarvitsee. Palvelutarpeen arvioinnissa asiakkaan tilannekuvaukseen yhdistetään ammattilaisen asiantuntijuus. Työntekijällä on velvollisuus esitellä asiakkaalle eri vaihtoehtoja.

Mikäli asiakas käyttää puhetta tukevia tai korvaavia kommunikointimenetelmiä (AAC), on myös tämä huomioitava palvelutarpeen arviointia tehtäessä.

[Papunet - selkeää ja saavutettavaa viestintää](#)

Erityistä tukea tarvitsevaa henkilöä pitää auttaa palvelujen hakemisessa

Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja.

Tämä voi johtua asiakkaan

- kognitiivisesta tai psyykkisestä vammasta tai sairaudesta
- päihteiden ongelmakäytöstä
- usean yhtäaikaisen tuen tarpeesta
- muusta vastaavasta syystä.

Erityisen tuen tarpeella viitataan siis tuen tarpeeseen palveluja haettaessa, ei henkilön palvelutarpeeseen. On kuitenkin huomattava, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen käsite ei rajoitu ainoastaan tuen tarpeeseen palveluja haettaessa.

Erityisen tuen tarvitseminen ei ole sidottu tiettyyn diagnoosiin tai vammaan. Määrittelyyn piiriin kuuluvat myös ne henkilöt, joiden erityisen tuen tarve perustuu esimerkiksi useampaan sairauteen tai vammaan. Kyseessä voi olla myös vielä diagnosoimaton oireyhtymä, joka vakavasti vaikeuttaa henkilön kykyä toimia.

Määrittelyn piiriin kuuluvat lisäksi henkilöt, joiden keskeinen ongelma on useasta eri syystä johtuva tuen tarve. Kyseessä voi olla myös ylipäättään tilanne, jossa suuri avun tarve aiheuttaa uupumusta ja vaikeutta päästä tarvittavien palvelujen piiriin.

[Sosiaalihuoltolaki 3 § \(Finlex\)](#)

Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen käsite ei rajoitu ainoastaan tuen tarpeeseen palveluja haettaessa. Erityistä tukea tarvitsevana lapsena pidetään myös lasta, jonka kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai joka itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Erityistä tukea tarvitsevaa lasta koskevaa sosiaalihuoltoa toteutettaessa lapsen omatyöntekijän tai muun lapsen sosiaalipalveluista vastaavan työntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti.

[Sosiaalihuoltolaki 3 § \(Finlex\)](#)

Sosiaalityöntekijä tekee arvion erityisen tuen tarpeesta

Palvelutarpeen arvioinnin erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle tekee sosiaalityöntekijä. Hän tekee tarpeen mukaan yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa.

[Sosiaalihuoltolaki 36 § \(Finlex\)](#)

Lisäksi erityistä tukea tarvitsevat henkilöt on huomioitava erityisesti seuraavissa sosiaalihuoltolain kuvaa-
missa sosiaalityön vaiheissa:

- [asiakkaan edun määrittelemisessä \(4 §\) \(Finlex\)](#)
- [neuvonnassa ja ohjauksessa \(6 §\) \(Finlex\)](#)
- [erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraamisessa ja edistämisessä \(8 §\) \(Finlex\)](#)
- [nimettäessä omatyöntekijää \(42 §\) \(Finlex\)](#)
- [hoidon ja huolenpidon turvaavia päätöksiä tehtäessä \(46 §\) \(Finlex\)](#)

Palvelutarpeen arviointiin valmistautuminen

Asiakkaan osallisuus vahvistuu, jos hänellä on mahdollisuus valmistautua ennakkoon palvelutarpeen arviointiin. Asiakkaan valmistautumista voidaan tukea esimerkiksi toimittamalla hänelle etukäteismateriaaleja koskien sitä, mitä palvelutarpeen arviointi tarkoittaa, ja miten se toteutetaan.

Asiakkaan osallisuuden näkökulmasta keskeistä on onnistunut kohtaaminen ja vuorovaikutus. Työntekijän on hyvä ennakkoon arvioida asiakirjoihin tutustuminen ohessa sitä, millaisia käytännönjärjestelyjä asiakastapaaminen edellyttää. Kohtaamisen onnistumista auttaa riittävän ajan varaaminen tapaamiseen, onnistuneen vuorovaikutuksen edellytysten varmistaminen (esim. AAC-menetelmien käyttö tarvittaessa), sekä ammattilaisen pyrkimys rauhalliseen ja kiireettömään yhteistyöhön asiakkaan kanssa. Myös fyysisen ympäristön esteettömyys on huomioitava.

Seuraavia materiaaleja ja ohjeita voi hyödyntää valmistautumisessa:

Etukäteismateriaalit ennen tapaamista

Työkalupakki vammaisen lapsen näkemysten selvittämiseen

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin – Kuka vastaa tulkkauksen järjestämisestä vammaissosiaalityössä?

Neuvonta ja ohjaus – Esteettömyys ja saavutettavuus sosiaalityössä

Monialaisella yhteistyöllä saadaan riittävä tieto

Sosiaalihuollon asiakkaan avuntarve arvioidaan aina tarvittaessa monialaisesti. Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että arvioinnissa on käytettävissä henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Arvioinnista vastaavan työntekijän on oltava tarpeen tullen yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin.

Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näillä tahoilla velvoite osallistua vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

[Sosiaalihuoltolaki 41 § \(Finlex\)](#)

Arviointiin voi osallistua tilanteesta riippuen esimerkiksi:

- Asiakkaan nimeämä henkilö (omainen, läheinen tai muu häntä edustava henkilö tarpeen mukaan)
- sosiaalityön edustajia
- kuntoutuksen, lääketieteen ja hoitotyön edustajia sen mukaan, miten asiakkaan tai hänen edustajansa kanssa on sovittu

Yhdistämällä osaamista saadaan riittävä tieto asiakkaan tarpeista palvelujen myöntämiseen liittyvän päätöksenteon perustaksi. Asiakkaan tarpeet ratkaisevat, millainen on kunkin ammattihenkilön panos palvelutarpeen selvityksessä. Keskeisintä on kuitenkin asiakkaan oma näkemys.

Asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä

Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Omatyöntekijällä on oltava asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun asiakkaan omatyöntekijällä tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevällä työntekijällä on oltava mainitun lain 3 §:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus.

Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on mm. asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä. Jos asiakkaan tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, omatyöntekijän on pyrittävä edistämään tuen järjestämistä siten, että palvelujen jatkuvuus turvataan, ellei palvelujen muuttaminen ole asiakkaan edun mukaista.

[Sosiaalihuoltolaki 42 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuollon ammattihenkilölaki 3 § \(Finlex\)](#)

Läheisverkosto kartoitetaan tarvittaessa

Jos asiakkaan tilanne vaatii, voidaan selvittää, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen. Läheisverkoston kartoittaminen toteutetaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai tarvittaessa muulloin asiakkuuden aikana. Kartoittaminen tehdään pääsääntöisesti vain asiakkaan suostumuksella.

Kartoittamisen voi tehdä ilman asiakkaan suostumusta vain, jos:

- asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi; tai
- tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi.

Kartoittamisen yhteydessä selvitetään tarvittaessa omaisten ja läheisten mahdollinen tuen tarve.

[Sosiaalihuoltolaki 43 § \(Finlex\)](#)

Asiakkaan hoidossa olevan henkilön tilanteen selvittäminen

Sosiaalihuollon työntekijällä on velvollisuus selvittää asiakkaan hoidossa olevan lapsen tai muun henkilön hoidon ja tuen tarve, jos arvioidaan, että asiakkaan kyky täysipainoisesti huolehtia tämän hoidosta tai kasvatuksesta on heikentynyt.

Riittävän hoidon ja tuen saaminen on tarvittaessa varmistettava tapaamalla lasta tai muuta hoidettavaa henkilöä.

[Sosiaalihuoltolaki 44 § \(Finlex\)](#)

Kotikäynti palvelutarpeen arvioinnissa

Asiakkaan luo on suositeltavaa tehdä kotikäynti palvelutarpeen arviointia tehtäessä. Kotikäynti antaa enemmän tietoa asiakkaan arjessa selviytymisestä sekä hänen asuinympäristöönsä liittyvistä tekijöistä kuin pelkkä toimistotapaaminen. Kotikäynnistä on sovittava yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakkaalle on hyvä antaa mahdollisuus vaikuttaa tapaamispaikkaan, jossa palvelutarpeen arviointia tehdään, mutta esimerkiksi omaishoidon tukeen liittyvissä asioissa kotikäynti on pakollinen. Vaikuttaminen tapaamispaikan valintaan vahvistaa asiakkaan osallisuutta. Myös lapsen mielipidettä tapaamispaikan suhteen olisi hyvä kysyä. Asiakkaan kanssa on sovittava yhdessä myös siitä, keitä ammattihenkilöitä kotikäynnille osallistuu ja miksi.

Asiakkaalla täytyy olla riittävästi aikaa kutsua kotikäynnille mukaan esim. läheinen tai muu asiakasta edustava henkilö. Asiakkaan yksityisyyttä on kunnioitettava kotikäyntiä järjestettäessä. Kotikäyntejä voi tarvittaessa olla useampiakin, jos palvelutarpeen selvittämiseen tarvitaan lisää tietoa.

Palvelutarpeen arvioinnin kirjaaminen yhdessä asiakkaan kanssa

Palvelutarpeen arvioinnin kirjaamista on hyvä tehdä yhdessä asiakkaan kanssa – arviointia voi kirjoittaa esimerkiksi asiakastapaamisen aikana. Osallistavalla kirjaamisella tarkoitetaan sitä, että asiakas pääsee lukemaan tai hänelle luetaan ääneen arvioinnin yhteydessä kirjoitettua tekstiä, jolloin asiakas voi kommentoida tekstin sisältöä. Työntekijän onkin hyvä varmistaa säännöllisesti kirjaamisprosessin edetessä, että hän on varmasti ymmärtänyt keskustelun asiakkaan kanssa oikein.

Palvelutarpeen arvioinnin tekemisessä voi hyödyntää myös teknologiaa, kuten kannettavia tietokoneita tai pieniä kannettavia projektoreita, joilla heijastetaan tekstiä seinälle yhteisesti katsottavaksi.

Palvelutarpeen arvioinnin yhteenveto on hyvä lähettää aina asiakkaalle hyväksyttäväksi.

Vanha asiakasprosessi – Palvelutarpeen arviointi – Vaikeavammaisuuden arviointi

Vaikeavammaisuuden ja vammaisuuden määrittely ei perustu yksin lääkärin tai terveydenhuoltohenkilöstön arvioon. Arvioinnin tulee painottua toiminnallisten rajoitusten selvittämiseen ja kuvaamiseen vammaisen henkilön omassa toimintaympäristössä sekä toisaalta vammaispalvelulain edellyttämän pysyvyyden arviointiin.

Terveydenhuollon suorittama arviointi

Terveydenhuollon arvioinnissa voidaan ottaa huomioon:

- Selvitys sairaudesta tai vammasta sekä mahdollisimman tarkka kuvaus vamman tai sairauden aiheuttamista toiminnallisista rajoituksista henkilön kyvyille selviytyä jokapäiväiseen elämään liittyvistä toiminnoista.
- Riittävän huolenpidon turvaaminen avohuollon toimenpitein.
- Kuvaus toiminnallisten esteiden pysyvyydestä ja ennuste sairauden tai vamman kestosta.

Sosiaalihuollon suorittama arviointi

Sosiaalihuollon viranomaisen arvioinnissa voidaan ottaa huomioon vammaisen henkilön:

- fyysinen ympäristö (asunto, asuinympäristö, etäisyydet liikennevälineisiin, muihin palveluihin, joukkoliikenteen esteettömyys)
- tarvittaessa perhetilanne tai muu elämäntilanne (miten avuntarvetta voidaan turvata perheen sisäisin toimin, tai minkälainen vaikutus perheenjäsenillä on hänen tavanomaisiin elämäntoimintoihin esimerkiksi huoltovelvollisuus lasten osalta, muiden perheenjäsenten sairaus, vammautumisesta kulunut aika, sosiaaliset suhteet jne.)
- henkilön suoriutuminen tavanomaisesta elämästä

- muut yksilölliset tekijät, joilla voi olla vaikutusta henkilön jokapäiväiseen suoriutumiseen
- taloudellisessa tuessa kustannusten kohtuullisuus, tarpeellisuus ja realismi
- selviytyminen avohuollon toimenpitein
- miten palveluilla ja tukitoimilla voidaan parhaiten edistää lain tarkoituksen toteutumista.

Hakijan oma näkemys on huomioitava

Terveystieteiden ja sosiaalihuollon henkilöstön suorittamassa arvioinnissa tulee ottaa huomioon hakijan oma näkemys ja kokemus sairaudesta tai vammasta. Sosiaalitoimen arviointirooli painottuu lähinnä olosuhdeselvityksiin sekä toisaalta selvityksiin siitä, miten määritellään "kohtuullisuus", "erityisyys" tai "runsas". Vammaisuutta tai vaikeavammaisuutta tulee arvioida suhteessa henkilön olosuhteisiin, elämäntilanteeseen ja elinympäristöön sekä haettavaan tukitoimeen tai palveluun. Vammaisuuden ja vaikeavammaisuuden määrittely tapahtuu aina yksilöllisesti. Yleistä vaikeavammaisuuden määritelmää ei ole. Mahdollista ei siten ole, että järjestämisvastuussa oleva hyvinvointialue olisi yleisohjeillaan määrännyt siitä, ketä yleisesti on pidettävä vaikeavammaisena tai vammaisena henkilönä.

Vanha asiakasprosessi – Palvelutarpeen arviointi – Tutkimuksiin ohjaaminen palvelutarpeen selvittämiseksi

Hyvinvointialue voi ohjata vammaisen henkilön vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittämiseksi lääkärin tai muun asiantuntijan tutkimukseen vammaispalvelulain 11 §:n perusteella.

Hyvinvointialueen osoittamat tutkimukset ovat vammaiselle henkilölle maksuttomia

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n mukaan hyvinvointialueen osoittamat tutkimukset ovat vammaiselle henkilölle maksuttomia. Hyvinvointialue vastaa paitsi suoranaista tutkimuskuluista myös tutkimuksesta aiheutuneista muistakin kuluista, esimerkiksi matkakuluista tai kuljetuspalveluista aiheutuneista kuluista.

Tutkimuksen edellyttämät kuljetuspalvelut tai muut siihen verrattavat kustannukset hyvinvointialue korvaa erikseen eikä niitä voida ottaa huomioon vammaiselle henkilölle ehkä muuten myönnettävien kuljetuspalvelujen määrässä.

Vammaisen henkilö voi oma-aloitteisesti hakeutua muun asiantuntijan tai lääkärin tutkimuksiin, mikäli hän katsoo, että hyvinvointialueen osoitus ei välttämättä turvaa riittävän laajaa tutkimusta hänen palvelujen tarpeestaan.

Näissä tapauksissa vammaisen henkilö oman valintansa perusteella vastaa tutkimuskustannuksista. Hyvinvointialueella ei ole korvausvelvollisuutta vammaisen itse valitsemista vaihtoehdoista tutkimuksista.

Tutkimuksiin oltava perusteltu syy

Hyvinvointialueella täytyy olla perusteltu syy tutkimuksiin lähettämiseen. Perusteltu syy voi olla hakijan esittämä riittämätön selvitys vammasta ja siitä aiheutuvasta avun ja tuen tai palvelun tarpeesta. Jos hyvinvointialue on edellyttänyt tutkimusten suorittamista eikä vammaisen henkilö suostu niihin menemään, kunta saattaa hylätä hakemuksen alun perin puutteellisen hakemuksen ja tarpeellisen lisäselvityksen puuttamisen vuoksi. Hyvinvointialueen täytyy kuitenkin osoittaa hakijalle ne puutteet hakemuksessa ja tarpeet, jotka aiheuttavat lisäselvityspyynnön esittämisen.

Hyvinvointialueen pitää kuitenkin aina huolehtia siitä, että vammaisen henkilö saa hänelle välttämättömät palvelut.

Lähteet

VamO-hankkeen (Osallisuuden varmistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen vammaissosiaalityön asiakasprosessissa, ESR- hanke:S20752) kehittäjäyöntekijät

[Sosiaalihoitolaki 1301/2014 \(Finlex\)](#)

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 \(Finlex\)](#)

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 \(Finlex\)](#)

[Laki sosiaalihoillon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 \(Finlex\)](#)

[Hallintolaki 434/2003 \(Finlex\)](#)

[Laki sosiaalihoillon ammattihenkilöistä 817/2015 \(Finlex\)](#)

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987 \(vammaispalvelulaki\) \(Finlex\)](#)

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992 \(asiakasmaksulaki\) \(Finlex\)](#)

Räty, Tapio (2010) Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry.